

Mihai Eminescu și „Neue freie Presse” – Momentul de ridicare a presei românești la nivelul celei europene

Diana DARABANĂ*

Key-words: *journal, Eminescu, “Neue freie Presse”, synchronization*

Publicistica românească apare și se maturizează în secolul al XIX-lea. Primele încercări de a face presă datează de la începutul secolului al XIX-lea, odată cu conștientizarea rolului pe care îl are luarea de atitudine cu privire la anumite probleme sociale, economice, politice și culturale.

Nevoia de informare caracterizează societățile tuturor timpurilor. La noi, această nevoie de informare a fost multă vreme suplinită prin îndreptarea atenției spre periodicele din străinătate și achiziționarea acestora, însă este evident că era nevoie de apariția unor periodice românești care să asigure buna informare a cât mai mulți români. Primele tentative de a înființa presă în limba română datează din secolul al XVIII-lea, însă acestea se finalizează cu un eșec. Abia secolul al XIX-lea, prin deschiderile pe care le are, determină izbânda apariției primelor periodice la noi. Este vorba despre „Albina românească” și „Curierul românesc” ale lui Heliade Rădulescu și Gh. Asachi. Scopul suprem al acestor publicații era acela de a interesa toate categoriile de cititori și de a educa gustul și atitudinile acestora. Un alt element ce constituia o preocupare majoră pentru aceste două publicații îl constituie dorința acestora de a se face înțelese de categorii cât mai largi de public și de a determina publicul să se exprime corect și să scrie românește. De aici vine și un puternic spirit didacticist recognoscibil în cazul ambelor publicații. Cele două publicații își propun să abordeze toate domeniile vieții, însă se axează pe dimensiunea culturală reflectată mai ales prin traducerea făcută din literaturile mari ale lumii, neglijând adesea direcția politică.

Această etapă va fi depășită prin apariția „Daciei literare” a lui Mihail Kogălniceanu, care propunea o atitudine critică și mai implicată. Ulterior apar numeroase alte publicații, dintre care amintim: „Curiosul, gazetă de literatură, industrie, agricultură și noutăți” a lui Cezar Bolliac, „Alăuta românească”, „Spicuitorul moldo-român”, „Gazeta de Transilvania” a lui G. Barițiu, „România viitoare” a lui N. Bălcescu, „Steaua Dunării” a lui Kogălniceanu etc. Toate acestea reprezintă tot atâtea încercări și trepte de creare a unui stil publicistic la noi. A doua jumătate a secolului al XIX-lea oferă un peisaj mai stabil și posibilități variate pentru crearea unui stil publicistic propriu-zis și pentru apariția unor jurnaliști de excepție: Eminescu, C.A. Rosetti, Caragiale etc. În această perioadă apar publicații

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România.

cu un profil mai bine definit (social, politic, economic, cultural), precum „Românul”, „Curierul de Iași”, „Timpul”, „Presa” etc. Aceste publicații vor avea o durată de viață mai mare și o anume regularitate în apariție, vor fi mai angajate în domeniile de interes ale vieții și vor fi cele ce vor pune bazele presei moderne românești.

Apariția lui Eminescu în peisajul publicisticii românești se face pe fondul unor serioase prefaceri sociale, economice, politice și culturale. Deschiderea Țărilor Române către Occident, formarea Principatelor Unite Române, crearea conceptelor de națiune și stat, schimbarea realităților în peisajul general european sunt factori reali ce au contribuit la modernizarea presei românești. Pe lângă acești factori de natură externă, există și o serie de factori de natură internă, care țin de talentul scriitoricesc și de etica celor care profesează jurnalismul.

Eminescu a conștientizat misiunea jurnalistului și a pus în acest scop în mișcare un aparat complex, considerat a fi baza jurnalismului modern. Există o serie de elemente ce îl au ca inițiator pe Eminescu. Printre acestea se numără elaborarea unei strategii argumentative complexe, ce apropie stilul publicistic de cel beletristic și de rigoarea discursului științific (utilizarea demonstrației, a narațiunii și a dramaticului cu valențe probante), utilizarea unor mărci stilistice specifice: comparația, ironia, repetiția, proverbul, recursul la limbajul popular (unele dintre ele adevărate elemente de discurs repetat – vezi Dumistrăcel 2006a: 60 –, valorificate din plin de publicistica de după momentul Eminescu și până în zilele noastre), recursul la document (chiar citarea acestora ca dovadă a veridicității celor susținute) ce imprimă articolelor rigurozitatea și sobrietatea specifică stilului științific, permanenta asociere trecut – prezent, în detrimentul prezentului pe care îl consideră devalorizat și devalorizant (fapt ce ține de structura romantică a poetului publicist). Toate acestea reprezintă doar o mică parte din elementele inovatoare aduse de Eminescu stilului publicistic, elemente ce îl recomandă în fața majorității cercetătorilor domeniului ca un moment unic.

Eminescu folosește o multitudine de surse pentru a proba veridicitatea celor susținute. Una dintre sursele la care face apel în mod frecvent este presa din străinătate. Sunt citate o serie de titluri din presa franceză, altele din presa italiană, însă majoritatea referințelor sunt din presa germană și austriacă. Cel mai des nominalizat este ziarul „Neue freie Presse”. Uneori, publicistul se raportează la articole din acest ziar pentru a prezenta fapte necunoscute încă în țară, cum este cazul acestui articol în care prezintă evenimente de pe front:

Din Berlin se vestește că în cercurile bine informate de acolo părerea despre Cernaieff și operațiile sale nu este tocmai favorabilă, se crede chiar că divizia sa ar fi tăiată de restul armatei sârbești. Deși poate această veste este cam exagerată, sigur pare a fi însă că sârbii, atacând lagărul de la Niș, a fost respinși cu pierderi însemnate și că ocuparea întăriturilor de la Babina-Glava nu compensează pierderile de acum. În 29 iunie/11 iulie au avut loc această ciocnire, care au început cu victorioasa înaintare a trupelor sârbești și cu retragerea pe toate liniile a acelor turcești (Eminescu 1980: 143).

Alteori, publicistul ia pulsul atitudinii și așteptărilor străinilor cu privire la România. În acest caz, Eminescu compară atitudini diferite, peste care suprapune propria părere:

De câteva zile ziare foarte răspândite din străinătate se ocupă cu atitudinea ce va lua-o România față cu complicațiunea orientală. Astfel Pesther Lloyd, organul officios al ministeriului unghuresc și în special al contelui Andrassy, este se vede că autorizat de-a dezminți știrea despre presiunea ce România ar voi s-o exercite asupra Turciei pentru a căpăta concesiile de natură internațională, ba chiar posesia Deltei Dunărene. Neue freie Presse pe de altă parte crede că cesiunea Deltei Dunărene este o cestiune care interesează pe toate puterile mari în mod egal și ar trebui să formeze obiectul unei conferențe europene. În fine Norddeutsche Allgemeine Zeitung, organul principelui Bismark, crede că mersul războiului în Serbia nu e deloc de natură de-a încuraja pretențiunile României și că accentuarea neutralității statului nostru nu poate merge până la cererea Deltei Dunărene.

În urma acestei alarme a organelor cancelarului austriac și a celui germanic, au urmat dezmințiri a căror izvor poate să fie Bucureștiul. Totodată se dezminț știrile despre mobilizare și Nord D. Allg. Ztung. este autorizată a declara că neînsemnatele concentrări la marginea Serbiei (abia suficiente pentru manevrele de toamnă) nu dau nimăru dreptul la ipoteze și combinațiuni de-o însemnătate oarecare (Eminescu 1980: 152).

Peisajul referințelor la presa austriacă se completează uneori cu o atitudine ironică, atunci când consideră că acestea se îndreaptă în direcția greșită a interpretării situației din țară:

O telegramă din Neue Fr. Presse vestește ca sigur că ministrul de externe al României au prezentat — deși nu în mod oficial — un memoriu la Constantinopole, prin care se cer concesiile însemnate, iar în caz de a nu se acorda acestea, România amenință asemenea de a intra în acțiune. Ziarele officioase germane, cu abstracția lor fină, au găsit și deosebirea între memoriu și memorandum. La cel din urmă se cere un răspuns, e un act diplomatic, cel dentâi e mai mult de valoare academică. Se zice asemenea că, după inițiativa Austro-Ungariei, puterile considerând memoriul ca un întreg asupra căruia nu se poate dizbate în parte, l-au respins (Eminescu 1980: 152).

Alte articole iau forma unor scurte informări care țin la curent cu derularea evenimentelor:

Ziarul Neue freie Presse află din București că direcția drumurilor de fier ar fi fost avizată din partea guvernului de a avea pregătit tot materialul rulant necesar pentru transportarea a 30.000 oameni oștire la granițele rusești, ce se vor trimite pentru stricta mănținere a neutralității (Eminescu 1980: 210).

În alte cazuri, atunci când informările privesc România, Eminescu relatează pe larg ceea ce află din presa străină, luându-și răgazul să prezinte evenimentele în toată amploarea lor:

Neue Freie Presse comunică următoarea depeșă de la Ismail: În partea despre miazăzi a Basarabiei sunt concentrate mase extraordinare, fiind trupele așezate deocamdată prin cantoane. În zilele acestea o diviziune de cazaci, vro 5000 oameni, a fost comandată la Cahul, în apropierea granițelor române, unde se mută și statul major: trupele sunt pe picior de răzbel (Eminescu 1980: 340).

Cu spiritul său critic, Eminescu nu neglijează nici aspectele neplăcute ale presei din străinătate, precum o ipotetică alianță între „*Neue freie Presse*” și „*Românul*”, care îi displace total publicistului și pe care nu ezită să o sugereze:

Ziarele din Viena din 7 și 8 mart (iar N. Fr. Presse încă înainte de vro două săptămâni) au adus știri telegrafice din Rușiuc prin care întâmplarea de pe insula Dinului se caracterizază ca o calcare din partea românilor a teritoriului turcesc. Pentru a se vedea câtă bună credință dezvoltă autoritățile turcești, reproducem după Românul, care-n această cestiune e cu deosebire bine informat, următoarele detalii (Eminescu 1980: 333).

Eminescu se raportează la același ziar și pentru a afla poziția diferitelor puteri în evenimentele din 1877; tradiția și posibilitățile pe care le au permit redactorilor de la acest ziar să aibă întreveneri cu factorii de decizie în război și, astfel, să fie mai bine informați decât alte jurnale:

Unul din redactorii ziarului Presse raportează următoarele despre întrevederea pe care a avut-o cu generalul Ignatieff: „Generalul declară că nu a întâmpinat la Londra dispozițiuni sinceraminte favorabile păcii. El a zis: De prezent la Londra nu se urmează o politică a poporului englez. Dacă războiul va izbucni, cu deosebire Engllitera va fi responsabilă” [...].

Adaogă apoi că Rusia nu va mai putea purta multă vreme sarcinile care rezultă din mobilizarea armatei și că întâmplările care s-au petrecut în timpul din urmă în Turcia o sileau a-și grăbi deciziunea. Generalul dealtmintrelea crede că interesele Austriei de asemenea cer o soluțiune promptă (Eminescu 1980: 346).

Eminescu folosește aceeași sursă și atunci când vine vorba despre aflarea datelor unor întâlniri între oficialii români și reprezentanți ai marilor puteri:

La 20 iulie (1 august) la amiază a sosit la Viena d. Mihail Cogălniceanu, a cărui petrecere acolo fusese fixată cam până sâmbătă. A doua zi înainte de amiază d-sa au avut în palatul ambasadei engleze o conferință de mai mult de o oră cu ambasadorul Marei Britanii lordul Buchanan. O zi în urmă d-sa a vizitat pe contele Andrassy, care peste puțin i-au și întors vizita.

Se'ntelege – zice Presse din Viena – că cu ocazia acestor vizite reciproce vor fi vorbit despre împrejurările politice ale României. Domnul Cogălniceanu va fi simțit trebuința de-a lămuri participarea României la război și se poate că apoi contele Andrassy au avut ocazie de a-i repeta vorbele ce le-au zis mai dăunăzi reprezentantului României, cari precum să știe sunt: „că dispozițiile militare ale României îi sunt altfel indifferente, dar nu vede scopul lor, de vreme ce știe că dincolo de Dunăre România nu are nici un teren pentru cuceriri” (Eminescu 1980: 405).

Fragmentele de mai sus relevă faptul că, pentru Eminescu, „Neue freie Presse” reprezintă un ziar credibil, cu numeroase posibilități de investigare, care oferă informații prețioase. Cu toate acestea, atunci când consideră că redactorii interpretează în mod greșit anumite realități referitoare la țară, când devin părținitori în interpretarea faptelor sau când îi suspectează de alianțe cu opoziția de la noi, Eminescu nu ezită să adopte o poziție clară și intransigentă, denunțând aspectele negative și polemizând cu ei sau chiar ironizându-i.

Dacă avem în vedere faptul că, raportându-se la presa din străinătate, Eminescu nu face altceva decât să susțină o anumită poziție, să aducă noi argumente ipotezelor avute în vedere, vom constata că acestea devin fie elemente componente ale strategiilor argumentative, fie strategii persuasive, fie, în funcție de atitudinea adoptată de publicist, mărci stilistice.

Cazurile în care raportarea la „Neue freie Presse” devine parte a unei strategii argumentative sunt numeroase. Astfel, dacă avem în vedere strategiile argumentative la care Eminescu face apel (demonstrație, teatralizare, narațiune), această raportare la „Neue freie Presse” devine fie parte a demonstrației, caz în care publicistica eminesciană se apropie de rigurozitatea discursului științific, fie este inserată într-un text narativ. Ca parte a narațiunii, fragmentele din „Neue freie Presse” fac sinteza evenimentelor de politică externă:

Din Berlin se vestește că în cercurile bine informate de acolo părerea despre Cernaieff și operațiile sale nu este tocmai favorabilă, se crede chiar că divizia sa ar fi tăiată de restul armatei sârbești. Deși poate această veste este cam exagerată, sigur pare a fi însă că sârbii, atacând lagărul de la Niș, a fost respinși cu pierderi însemnate și că ocuparea întăriturilor de la Babina-Glava nu compensează pierderile de acum (Eminescu 1980: 143).

Alteori, fragmentele fac parte din structuri complexe ce iau forma demonstrației. În ceea ce privește strategiile persuasive, rapoartările la „Neue freie Presse” iau forma citatului sau, în strânsă legătură cu atitudinea publicistului, a tematicii negative sau pozitive.

Citatul este una dintre strategiile persuasive frecvent întâlnite în publicistica eminesciană. Eminescu este conștient de valoarea citatului și tocmai de aceea îl folosește la tot pasul. Citatul inserat în articol dă un plus de veridicitate articolului și celor susținute, dar, în același timp, este și mod de reconstituire ce duce la modificarea intențiilor inițiale. De aceea, cel mai frecvent, Eminescu citează paragrafe sau chiar articole întregi din „Neue freie Presse”.

Când publicistul intră în polemică cu redactorii „Neue freie Presse”, nemulțumit de felul în care aceștia prezintă situația Principatelor sau constatând o atitudine părtinitoare și considerată injustă în ceea ce privește situația partidelor de aici, tematica este predominant negativă:

Ziarele din Viena din 7 și 8 mart (iar N. Fr. Presse încă nainte de vro două săptămâni) au adus știri telegrafice din Rușciuc prin care întâmplarea de pe insula Dinului se caracterizază ca o calcare din partea românilor a teritoriului turcesc. Pentru a se vedea câtă bună credință dezvoltă autoritățile turcești, reproducem după Românul, care-n această cestiune e cu deosebire bine informat, următoarele detalii (Eminescu 1980: 333).

Analiza unor articole relevă faptul că raportarea la „Neue freie Presse” se face de pe două poziții antagoniste, dependente de atitudinea publicistului: dacă Eminescu consideră obiective și întemeiate cele prezentate de redactorii acestuia, atunci publicistul adoptă un ton neutru; dacă, din contră, suspectează de părtinire și subiectivitate poziția adoptată de redactorii „Neue freie Presse”, atunci trece la ironizarea acestora, ironia devenind o marcă stilistică:

O telegramă din Neue Fr. Presse vestește ca sigur că ministrul de externe al României au prezentat – deși nu în mod oficial – un memoriu la Constantinopole, prin care se cer concesiile însemnate, iar în caz de a nu se acorda acestea, România amenință asemenea de a intra în acțiune. Ziarele oficioase germane, cu abstracția lor fină, au găsit și deosebirea între memoriu și memorandum. La cel din urmă se cere un răspuns, e un act diplomatic, cel dentâi e mai mult de valoare academică. Se zice asemenea că,

după inițiativa Austro-Ungariei, puterile considerând memoriul ca un întreg asupra căruia nu se poate dizbate în parte, l-au respins (Eminescu 1980: 152).

„Neue freie Presse” îi oferă publicistului Eminescu un model de la care, pe de o parte, el preia informații necunoscute încă la noi (sincronizarea ideilor), precum și structuri și forme, realizând pe această cale o sincronizare la nivelul formei a presei românești cu cea occidentală (fapt vizibil în lungile citate traduse din „Neue freie Presse”); pe de altă parte, prin permanenta raportare la acest periodic, Eminescu introduce și perfecționează o serie de elemente care conturează profilul său stilistic (strategii argumentative, strategii persuasive, mărci stilistice).

Bibliografie

a. Izvoare

Eminescu 1980: Mihai Eminescu, *Opere*, vol. IX, ediție critică întemeiată de Perpessicius, București, Editura Academiei.

Eminescu 1989: Mihai Eminescu, *Opere*, vol. X, Editura Academiei, București.
<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=nfp>.

b. Bibliografia temei

Andriescu 1977: Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, Editura Junimea.

Andriescu 1979: Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, Editura Junimea.

Baciu 2005: Rodica-Magdalena Baciu, *Conștiință critică și viziune tragică în publicistica eminesciană*, Craiova, Editura Universitaria.

Dumistrăcel 2006a: Stelian Dumistrăcel, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Dumistrăcel 2006b: Stelian Dumistrăcel, *Limbaajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Iași, Editura Institutului European.

Spiridon 2003: Monica Spiridon, *Proza jurnalistică*, București, Editura Curtea Veche.

Spiridon 2004: Monica Spiridon, *Eminescu. O anatomie a elocvenței*, București, Editura Minerva.

Vatamaniuc 1996: D. Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu*, București, Editura Minerva.

Mihai Eminescu and “Neue freie Presse” – the Moment of Synchronization with the Western press

Romanian journalism appears and matures in the nineteenth century. The first attempts to have Romanian press date back to the early nineteenth century, with the awareness of the important role that attitude has on some social issues, economic, political and cultural.

The necessity of being informed characterizes all times. In Romania, this need of being informed was replaced, for a very long time, by focusing attention to foreign newspapers, but it was obvious that the emergence of Romanian newspapers was necessary to ensure a better information for many Romanians. The first attempts to create the Romanian press are dating from the eighteenth century, but they end in failure. Only the nineteenth century by its development, determined the victory of the first Romanian journals. They were “Albina românească” and “Curierul românesc”, published by Heliade Rădulescu and Asachi, whose purpose was obviously didactic (to educate and to inform all the

categories of readers). This phase will be overcome by the appearance of “Dacia literară” and by all the newspapers and magazines during the years 1840, proposing a critical and a more involved attitude. The second half of the nineteenth century provides more stable and diverse possibilities for creating the journalistic style and the appearance of great journalists: Eminescu, C.A. Rostti, Caragiale.

Mihai Eminescu was the starting point of modern Romanian press. Its journalism contains a number of features related to the structure and content of articles and a series of relationships with the publications of the time, both in Romania and abroad. Regarding relations with the foreign press, the most common are the “Neue freie Presse”. Sometimes, journalistic articles related to this journal present the facts still unknown in the country, such as numerous articles depicting events from the front. Sometimes the publicist presents foreigners’ attitudes and expectations on Romania. In this case, Eminescu compares different attitudes over which overlaps his own opinion. The references to the Austrian journal present, sometimes, an ironic attitude, when he considers that they are moving in the wrong direction regarding the interpretation of the situation in Romania. For Eminescu, “Neue freie Presse” newspaper is a credible investigation with numerous possibilities, which provides valuable information. However, if he considers that the editors wrongly interpret certain facts about the country, they become subjective in the interpretation of facts or when he suspects alliances with our opposition, Eminescu does not hesitate to adopt a clear and uncompromising position, denouncing negative aspects, using irony.

“Neue freie Presse” is a model for Eminescu. The Romanian journalist takes the information (synchronization of ideas) and structures and forms (a synchronization of the form in the Romanian press with the Western press).